

KULTTUURIHISTORIAN TUTKIMUS

Lähteistä menetelmiin ja tulkintaan

Toim. Rami Mähkä, Marika Ahonen, Niko Heikkilä,
Sakari Ollitervo & Marika Räsänen

Kulttuurihistorian tutkimus:
Lähteistä menetelmiin ja tulkintaan

KULTTUURIHISTORIAN TUTKIMUS

Lähteistä menetelmiin ja tulkintaan

Toimittaneet Rami Mähkä, Marika Ahonen, Niko Heikkilä,
Sakari Ollitervo & Marika Räsänen

Kustantaja Kulttuurihistorian seura, Turku
ISBN 978-952-68776-8-6 (pehmeäkantinen)
ISBN 978-952-68776-9-3 (PDF)
ISSN 1458-1949

Kulttuurihistorian seura
c/o Kulttuurihistoria
20014 Turku
<http://kulttuurihistoria.net>

© kirjoittajat
Ulkoasu: Henri Terho ja Heli Rantala
Taitto: Heli Rantala

Kannen kuva: Valtionarkiston (nyk. Kansallisarkisto) tutkijasali tarjosi historian-
tutkijoille ajanmukaiset puitteet vuonna 1901. Kuvaaja: Atelier Nyblin A.B. Lähde:
Museovirasto, Historian kuvakokoelmat, HK19650527:2. CC BY 4.0.

Painopaikka: BoD — Books on Demand, Norderstedt, Saksa 2022

VERTAISARVIOITU
KOLLEGIAALT GRANSKAD
PEER-REVIEWED
www.tsv.fi/tunnus

SISÄLLYS

MARIKA AHONEN, NIKO HEIKKILÄ, RAMI MÄHKÄ,
SAKARI OLLITERVO JA MARIKA RÄSÄNEN

Johdanto: Moninainen kulttuurihistoria

9

MERKITYS, YKSILÖ JA YHTEISÖ

HANNU SALMI

Kulttuurihistoria merkitysten tutkimuksena

37

MAARIT LESKELÄ-KÄRKI JA KAROLIINA SJÖ

Yksilö, elämäkerronta ja kulttuurihistoria

51

PILVIKKI LANTELA

Yksityiskohdista yleiseen:

Mikrohistorian historia, luonne ja mahdollisuudet kulttuurihistorian kentällä

69

SOFIA KOTILAINEN

Yhteisöllisesti jaettu luku- ja kirjoitustaito:

Kollektiivibiografinen menetelmä luku- ja kirjoitustaidon
historian tutkimuksessa

85

TUTKIMUSAINEISTOJEN MUUTTUVAT MUODOT

HEIDI HAKKARAINEN, HEIDI KURVINEN, PETRI PAJU,

HANNU SALMI JA SATU SORVALI

Digitoidut sanoma- ja aikakauslehdet lähdeaineistona

105

NOORA KALLIONIEMI

Analogisesta digitaaliseen:

Materiaalinen näkökulma audiovisuaalisten aineistojen tutkimuskäyttöön

125

SILJA PITKÄNEN JA OLLI KLEEMOLA

Kriisejä ja kansallisia projekteja:

Journalistiset valokuvat historiantutkimuksen lähteenä ja kohteena 141

KIRSI HÄNNINEN JA HELI SYRJÄLÄ

Tutkimusaineiston arkistointi ja elinkaari 159

AATTEET JA LIIKKEET

JUHANA SAARELAINEN

Aatteet ja opit kulttuurihistoriallisina toimijoina:

Elias Lönnrothin *Kalevala* aikakauden oppineen keskustelun tulkintana 177

NIKO HEIKKILÄ

Yhteiskunnalliset liikkeet kulttuurihistoriallisen tutkimuksen kohteena 193

HEIDI KURVINEN JA HANNAH YOKEN

Ylirajaiset tutkimusmenetelmät feminismin historian tutkimuksessa 207

TUULA JUVONEN

Queerhistorian lukemattomat aineistot:

Uusia avauksia kulttuurihistoriaan 225

PEKKA M. KOLEHMAINEN

Rockin käsitehistoriaa:

Populaarikulttuurin ja poliittisen ajattelun kietoutumat
kulttuurihistorian kohteina 239

KOKEMUS, TUNTEET JA MUISTOT

PERTTI GRÖNHOLM, PETRI KULJUNTAUSTA, KIMI KÄRKI,

TIINA MÄNNISTÖ-FUNK JA TANJA SIHVONEN

Tunteita ja teknologiaa:

Affektit ja emotiot näkökulmina tekniikan kulttuurihistoriaan 253

HILKKA-LIISA VUORI JA MARIKA RÄSÄNEN

Lauluhagiografia keskiajan liturgian tutkimisen välineenä 271

KIRSI KANERVA, KAARINA KOSKI JA MARKO LAMBERG

Unien jäljillä:

Menneisyyden ihmisten unikulttuurit historiantutkimuksen kohteena 289

HENRIK FORSBERG

Mitä on "muistohistoria"?:

Tapaus Suomen nälkävuodet 1860-luvulla 307

TILAT JA YMPÄRISTÖT

TEEMU IMMONEN

Sant'Angelo in Formiksen portiikki: Keskiaikaisen kuvasyklin lukeminen 325

ANNA SIVULA

Turun tuomiokirkko historiografisen operaatioanalyysin kohteena 341

SILJA LAINE

Kaupunkilaiset liikkeellä: Julkisen liikenteen historian lähteillä 357

LAURA PUOLAMÄKI

Eurajokea etsimässä: Jaettu ympäristösuhde ja lapset tutkijakumppaneina 371

DIGITAALISET MENETELMÄT, INTERNET JA SOSIAALINEN MEDIA

KIMMO ELO JA HARRI KIISKINEN

Digitaaliset tutkimusmenetelmät kulttuurihistorian tutkimuksessa:
Semanttinen web ja verkostanalyysi 389

ELINA VAAHENSALO JA LILLI SIHVONEN

Elävät, kuolleet ja elävät kuolleet keskustelufoorumit:
Verkkoyhteisöjen elämänvaiheet ja niiden tutkiminen 411

RAMI MÄHKÄ, PETRI SAARIKOSKI JA JENNA PELTONEN

Meemien kulttuurihistoriallinen tutkimus 429

POSTHUMANISMI, MONILAJISUUS JA MATERIAALISUUS

ASKO NIVALA

Kulttuurihistoria, uusmaterialismi, posthumanismi ja digitaalinen humanismi 453

OTTO LATVA JA HETA LÄHDESMÄKI

Eläimet, kasvit ja kulttuurihistoria 469

MAIJA MÄKIKALLI

Kulttuurihistoriaa esineiden kanssa 485

NARRATIIVISUUS, ETIIKKA JA VALTA

PÄLVI RANTALA JA VEERA KINNUNEN

Menneisyyden kudokset:

Kehollinen, luova kirjoittaminen kulttuurihistoriallisessa tutkimuksessa 499

JUHA ISOTALO

Herodotoksen narratiivi myyttisistä eläimistä 517

MARIKA AHONEN

Kulttuurihistoria ja narratiivinen etiikka:

Christina Rosenvingen laulu seireenistä 531

MARJO KAARTINEN JA REIMA VÄLIMÄKI

Kulttuurihistoria, valta ja toimijuus:

Kohti posthumanismin jälkeistä kulttuurihistoriaa 547

KIRJOITTAJAT

562

Johdanto

MONINAINEN KULTTUURIHISTORIA

Marika Ahonen, Niko Heikkilä, Rami Mähkä,
Sakari Ollitervo ja Marika Räsänen

Mikä tekee meistä historian­tutkijoita? Tätä kysyttiin Turun yliopiston kulttuurihistorian oppiaineen ensimmäiseltä vakinaiselta professorilta Veikko Litzeniltä marraskuussa 1982.¹ Litzenin mukaan meistä tulee historian­utkijoita silloin, kun ryhdymme johdonmukaisesti kartoittamaan nykyisyydessä olevia jälkiä menneisyydestä. Hän ei kuitenkaan kuvannut tarkemmin niitä menetelmiä, joita tutkijat tarvitsevat menneisyyden jälkien kartoittamiseen ja käsittelemiseen. Litzen avasi innostuneesti ja laveasti haastattelijalle myös ajatuksiaan kulttuurihistoriasta ja tutkimusalan lähtökohdista. Hänelle kulttuuria oli kaikki se, miten ihmiset ovat kohdanneet elämän ja ympäristön aiheuttamia haasteita. Lisäksi Litzen puhui sellaisen todellisuuden kuvan välttämättömyydestä, joka auttaa tutkijaa sijoittamaan olennaisiksi kokemansa asiat menneisyydestä osaksi laajempaa kokonaisuutta, ja tähdensi samalla, että edellytetty todellisuuden kuva muokkautuu, kun tutkija perehtyy lähteisiin eli saatavilla olevaan tietoon menneisyydestä.²

¹ *Mies puolipäivässä. Veikko Litzenin haastattelu 19.11.1982.*

² *Ibid.*, 6, 11.

Litzenin mukaan kulttuurihistorioitsijat ovat tekemisissä niin menneisyyden kuin nykyisyydenkin kanssa. Hän tunnisti tutkijoiden suuren vastuun ajatellessaan, että heidän laatimansa tarinat vaikuttavat ihmisten käsityksiin kulttuureista ja siitä, miten menneet kokemukset luovat pohjan tulevaisuutta koskeville odotuksille.³ Kulttuurihistorioitsijana Litzen saattoikin sanoa, että ”[h]istoria on nykyisyyttä tutkiva ja menneisyydestä kertova oppiala”. Hän käsitti historian paitsi tieteenksi myös taiteeksi, koska se tulkitsee lähteistä saatavaa tietoa kertoakseen menneisyydestä.⁴ Nämä Litzenin neljä vuosikymmentä sitten esittämät ideat ja näkemykset eivät kuvasta vain syntyäkaansa, vaan ne ovat säilyneet osin muokkautuneina, toisin sanallistettuina tai sulautuneina uusiin ajatuksiin myöhemmissä kulttuurihistoriaa koskevissa keskusteluissa.

Puheenvuoroja kulttuurihistoriasta

Kansainvälinen keskustelu kulttuurihistorian teoreettisista ja menetelmällisistä vaikutteista ja ajankohtaisista suuntauksista on ollut vilkasta myös kuluvalle vuosituhannella.⁵ Se on heijastunut Suomeenkin ja tuottanut kotimaista metodikirjallisuutta. Ensimmäinen varsinainen suomalaisten tutkijoiden tekemä opas kulttuurihistorian tutkimusmenetelmiin oli *Metodikirja: Näkökulmia kulttuurihistorian tutkimukseen* (1993). Sittenmin Suomessa sekä kulttuurihistorian luonteesta että sen tutkimusmenetelmistä on julkaistu useita artikkelikokoelmia: *Kulttuurihistoria: Johdatus tutkimukseen* (2001), *Time Frames: Negotiating Cultural History* (2002), *Kohtaamisia ajassa: Kulttuurihistoria ja tulkinnan teoria* (2003), *Avaintekstejä kulttuurihistoriaan* (2005), *Kulttuurihistoriallinen katse* (2010) sekä *They Do Things Differently There: Essays on Cultural History* (2011). Niin ikään *Tulkinnan polkuja: Kulttuurihistorian tutkimusmenetelmiä* (2012) jatkoi kulttuurihistorian menetelmien ja lähestymistapojen yhteen kokoamista, esittelyä ja pohdintoja.

³ Ibid., 9.

⁴ Ibid., 15.

⁵ Ks. esim. Daniel 2001; Burke 2019 (2004); Ory 2004; Green 2008; Poirier (toim.) 2008; Maurer 2008; Arcangeli 2012; Rogge, Arcangeli & Salmi (toim.) 2020.

Maininnanarvoinen seikka suomalaisesta metodikirjallisuudesta on, että kulttuurihistoriaa on lähestytty pääosin kollektiivisesti, useiden kirjoittajien artikkelikokoelmissa. Tätä on pidettävä vahvuutena, sillä se on tuonut yhteen tutkijauran eri vaiheissa olevia kirjoittajia. *Kulttuurihistorian tutkimus: Lähteistä menetelmiin ja tulkintaan* jatkaa tätä kollektiivisen tutkimuskeskustelun perinnettä keräämällä yhteen kulttuurihistorian tutkimukseen soveltuvia ajankohtaisia tutkimusmenetelmiä humanistisen tutkimuksen moniäänisyyttä painottaen. Kulttuurihistoriallisesti suuntautunutta tutkimusta tehdään monilla humanistisen tutkimuksen aloilla. Ylipäätään humanistiset alat ovat lähentyneet toisiaan yhteistyön merkeissä viime vuosikymmeninä, mikä on äärimmäisen tärkeää. Tässä teoksessa monitieteisyys ja tieteenalojen välinen vuorovaikutus toteutuvat monisyisesti. Tieteenalasta riippumatta humanistit etsivät vastauksia kysymyksiin, mitä on ihmisyyden, kulttuuri, historia, yhteiskunta, ja miten tämä kaikki ilmenee ihmisten toiminnassa ja siitä syntyvissä lähteissä.

Emme pyri tässä johdannossa määrittelemään tarkasti kulttuurihistoriaa; sen sijaan teos kokonaisuudessaan osallistuu keskusteluun kulttuurihistoriasta ja syventää ymmärrystä sen alati laajentuvasta kentästä.

Mitä kulttuurihistoria sitten on? Vastausta voi alkaa hahmottaa kahdesta peruslähtökohdasta käsin. Se on ensinnäkin *kulttuurin historian tutkimusta*. Kulttuurihistoriassa kulttuuri ymmärretään ”laajasti”, eli kaikkina niinä tapoina, joilla ihminen on vuorovaikutuksessa ympäristönsä kanssa. Toinen tapa ymmärtää kulttuurihistoria on nähdä sen tutkivan *historiaa kulttuurisesta näkökulmasta*. Kulttuurihistorian eetoksen ytimessä on kulttuurin korostaminen historian ymmärtämisen tasona: menneisyyden ilmiöiden kulttuurisen luonteen ja rakentumisen tutkiminen. Kulttuurinen näkökulma viittaa kulttuurihistorian asemaan historiatieteiden kentällä, mutta se liittyy myös historian- ja kulttuurin tutkimuksen murrokseen viime vuosikymmeninä.⁶

Tässä johdannossa ei ole mahdollista tarkastella yksityiskohtaisesti kulttuurihistorian tutkimuskohteiden ja -menetelmien erityispiirteistä käydyn kansainvälisen ja kotimaisen keskustelun lähihistoriaa, mutta voidaan kuitenkin tehdä joitain huomioita siitä, mitä kulttuurihistorian kenttään on luettu kuuluvaksi. Yhdysvaltalainen kulttuurihistorioitsija

⁶ Ks. Salmi 2017, 423.

Lynn Hunt esimerkiksi esitti vuonna 1989 julkaistussa artikkelikokoelmassa *The New Cultural History* muutamia suuntaa-antaneita ajatuksia oppialasta. Hänen mukaansa kulttuurihistorian määrittelemisen kulttuuristen tai kulttuurisesti ehdollisten käytäntöjen historiaksi – siis yksinomaan tutkimusaiheen tai -kohteen perusteella – ei ole hedelmällistä, mikäli tutkimus yksinomaan tuo esiin huomiota vaille jääneitä kulttuurisia käytäntöjä eikä tutkija pohdi tarkemmin niiden välisiä vuorovaikutussuhteita ja yhteyttä aikansa sosiaaliseen maailmaan.⁷

Huntin käsityksissä näkyvät kielellisen ja kulttuurisen käänteiden ja niin sanottuihin suuriin kertomuksiin kohdistuneen poststrukturalistisen ja -modernin kritiikin vaikutukset. Hänelle uusi kulttuurihistoria tarkoitti sitä, että tutkijat tiedostivat entistä vahvemmin valitsemiensa analyysimenetelmien ja historian esitystapojen seuraamukset. Suurten historiallisten kertomusten, teorioiden ja selitysmallien rakentamisen sijasta uusi kulttuurihistoria esittäytyi menneisyyden ”lähilukuna” (*close examination*), jossa tutkija oli avoin sille, mitä lähiluku menneisyydestä paljastaisi.⁸

Kotimaista pitkän linjan keskustelua kulttuurihistorian tutkimuksen lähestymistavoista on mielekäästä avata alan oppituolien kautta. Turun ja Lapin yliopistojen kulttuurihistorian oppiaineista kumpuavat tarkastelut ovat koskeneet muun muassa kulttuurihistoriaa näkökulmana menneisyyden ihmisten ajatteluun ja käytänteisiin. Tutkimukset ovat alleviivanneet niin ikään historian läsnäoloa ihmisten elämässä sekä muistamisen ja unohtamisen etiikkaa ja politiikkaa, kontekstualisointia tutkimuksen ehtona ja tuloksena, sukupuolten historiallisuutta, menneisyyden kokemis- ja elämismaailmojen moninaisuutta sekä tutkijan position reflektoinnin merkitystä.⁹

Kulttuurihistorian professorit ovat alusta lähtien luoneet näistä teemoista lähtökohtia kulttuurihistorian alan määrittelylle ja tämä keskustelu on edelleen syventynyt ja monipuolistunut 2000-luvulla. Esimerkiksi Marjo Kaartinen muistuttaa, että hänen edeltäjänsä Keijo Virtasen 1980-luvun jälkipuolella esittämä ajatus kokonaisvaltaisu-

⁷ Hunt 1989, 9–10.

⁸ Hunt 1989, 20–22.

⁹ Ks. esim. Immonen (toim.) 1981; Virtanen 1987; Immonen & Leskelä-Kärki (toim.) 2001; Kaartinen & Korhonen 2005.

desta on tärkeä, eikä se tarkoita *kaiken* tutkimista, vaan kontekstuaalisointia, joka tuottaa kokonaisvaltaisuuden mahdollisuuden. Konteksti ei ole yksikkö vaan monikko, eikä konteksteja tule ottaa annettuina, vaan rakennettavina, sillä ne ovat ennen kaikkea tutkimustulos. Myös tutkijalla on oma kontekstinsa, mikä vaikuttaa hänen tulkintaansa.¹⁰ Kaartinen onkin painottanut, että tutkimuksen kulttuurihistoriallisuus on erityisesti eettinen valinta ja siksi sen luonteeseen kuuluu aiemman ajattelun ja kirjoittamisen haastaminen.¹¹ Etiikka tarkoittaa näin hyvän ja hyväksyttävän historian tutkimuksen jatkuvaa pohtimista.¹²

Näkökulman käsitettä on käytetty eri tavoilla määriteltäessä kulttuurihistorian luonnetta. Kari Immonen on tähdentänyt ennen kaikkea näkökulmallisuutta kaiken kulttuurihistoriallisen tutkimuksen perustavana lähtökohtana, jonka Anne Ollila on puolestaan sitonut tutkijan reflektioon ja paikantumiseen. Ollilan mukaan tutkimuksen näkökulma perustuu aina johonkin tutkimustraditioon ja tällöin se kytkeytyy kysymyksiin vallasta: keiden historiasta on kirjoitettu, miksi ja miten.¹³ Tällaisiin perustaviin kysymyksiin Marja Tuominen on vastannut nostamalla esiin kulttuurihistorian tulkinnoissa aiemmin sivuun jääneen pohjoisen näkökulman, joka hänen mukaansa auttaa muistamaan ja ymmärtämään paremmin historiassa yhteiskunnallisesti, maantieteellisesti ja mentaalisesti marginaaliin joutuneita.¹⁴

Kulttuurisuuden ajatus

Kulttuurihistoria saa lähtökohtansa ja käyttövoimansa tieteessä laajalti jaetusta ajatuksesta, jonka mukaan tietoa ei voida irrottaa tutkimustyötä määrittävistä yleisistä periaatteista ja tutkimusotteesta. Tämän kirjan muodostama monitieteinen kokonaisuus on tästä erinomainen esimerkki. Sen vuoksi on hedelmällistä kiinnittää huomiota myös yhteyksien luomiseen lähitieteisiin, jotka parhaimmillaan ohjaavat tut-

¹⁰ Kaartinen 2005, 201–202.

¹¹ Kaartinen 2015.

¹² Kaartinen 2005, 207.

¹³ Ollila 2010, 23–26; Immonen 2001.

¹⁴ Tuominen 2010, 309–310.

kimusta uusien kysymysten äärelle. Kulttuurihistorian tutkimuskentän rajaaminen ei ole itsestäänselvyys vaan historiallisen prosessin määrittämä. Toisin sanoen kulttuurihistorian rajat, kuten historia-aineiden ääriviivat ylipäätään, ovat lähtökohtaisesti muuttuvia. Tässä prosessissa kunkin ajankohdan polttavat kysymykset tuottavat uusia suuntia ja näkökulmia menneisyyteen. Ne liittyvät sekä osaksi pidempää tutkimustraditiota että muokkaavat sen rajoja.¹⁵

Esimerkiksi sosiaalishistorioitsijat alkoivat 1960-luvulta lähtien kiinnostua aiemmin vähän huomiota saaneiden yksilöiden ja sosiaalisten ryhmien historiasta (*history from below*). Sittemmin antropologiasta ammentaneet historiantutkijat avasivat tietä uudelle kulttuurihistorialle. Uudet tarinat ovat syventäneet ymmärrystä menneisyyden moninaisuudesta ja virittäneet keskustelua historiantutkimuksen menetelmistä. Vaikka kritiikkiä ovat saaneet sosiaalisen ja kulttuurisen määrittelyihin sekä vastakkainasetteluun liittyvät ongelmat, edelleen on ensiarvoisen tärkeää tuoda esiin näkemyksiä ja ongelmia, jotka jäävät piiloon historiaa vain yhdestä perspektiivistä tarkasteltaessa. Viime vuosina onkin yleistynyt tutkimusnäkökulma, jossa menneisyyden tarkastelussa yhdistetään sosiaalisia, materiaalisia ja kulttuurisia näkökohtia (*socio-cultural history*).¹⁶

Keskeisten lähtökohtien uudelleen arviointi ja päivittäminen on siis tärkeää. Kriittinen keskustelu on esimerkiksi koskenut humanistiselle tutkimukselle keskeistä kulttuurin käsitettä, mikä on motivoinut kulttuurihistoriallista ajattelua ottamaan entistä vahvemmin lähtökohdakseen kulttuurisuuden idean tai kulttuurisen näkökulman menneisyyteen. Kulttuurihistoriallisen tutkimuksen kohdelähtöisen tarkastelun hylkääminen ei kuitenkaan ole tarkoituksenmukaista. Kuten kulttuurihistorian professori Hannu Salmi on todennut, ratkai-

¹⁵ Hyvänä johdatuksena kulttuurihistorian ja sosiaalishistorian historiografiaan ja uusin suuntauksiin ks. esim. Handley, McWilliam & Noakes 2018, 1–18.

¹⁶ Arcangeli 2012, 6–8, 16. Peter Burke on kirjoittanut, kuinka uuden kulttuurihistorian piirteet, kuten konstruktivistinen käänne, synnyttivät sosiaalishistorian vastareaktion, josta hän käyttää termiä ”sosiaalishistorian kosto”. Burke 2019 (2004), 78–80, 116–120, 130–132. Sosiaali- ja kulttuurihistoriallisen lähestymistavan yhdistämisestä kokemushistoriassa ks. Kivimäki 2019, 29.

sevaa on sen tiedostaminen, miten ja millaisissa yhteyksissä kulttuurin käsitettä käytetään, joko sektoraalisesti viittaamalla inhimillisen toiminnan alueisiin tai epookkiluonteisesti, kun viitataan esimerkiksi uuden ajan alun kulttuuriin. Kriittisen keskustelun myötä tutkijat ovat tulleet vastaanottavaisemmiksi aikaan ja paikkaan sijoittuvien rajallisten kulttuurikokonaisuuksien jännitteille ja monimuotoisuudelle.¹⁷

Salmi pitää kulttuurisuuden idean vahvuutena sitä, että se luonnehtii kulttuurin käsitettä paremmin esimerkiksi kulttuurihistoriallisen tutkimuksen tulkinnallisuutta ja näkökulmallisuutta. Se avartaa ja tarkentaa katsetta kulttuurisiin ilmiöihin, merkitys- ja vuorovaikutussuhteisiin menneisyyden ymmärtämiseksi. Kysyessään, ”miten menneisyyden ilmiöt ovat kulttuurisesti määrittäneitä”, kulttuurihistorioitsijat tutkivat ”menneisyyden ilmiöiden kulttuurista luonnetta ja rakentumista”.¹⁸ Litzenin tämän johdannon alussa esille tuotua ajatusta jatkamalla voimmekin nähdä, miten johdonmukainen historian kulttuurinen tarkastelu tekee meistä kulttuurihistorian tutkijoita.

Historiallisuus ja eettisyys

Kulttuurisuuden ajatus auttaa meitä ymmärtämään paremmin, miten kulttuurihistoriallisen tutkimuksen moniäänisyys ja yhtenäisyys ovat mahdollisia samanaikaisesti. Moniäänisyyden tunnustaminen on oleellista. Se kuvaa myös kulttuurihistorioitsijayhteisön laajentumista, kulttuurisen näkökulman soveltamista uusiin lähteaineistoihin, tutkimusaiheisiin ja -tehtäviin. Menneisyyden ihmisten elämän, kokemusten, toiminnan ja ajattelun jännitteitä, monimuotoisuutta ja muutoksia tarkasteleva tiede ei voi olla ottamatta huomioon omaa historiallisuuttaan eikä välttää arvioimasta uudelleen keskeistä ideaansa menneisyyden ilmiöiden kulttuurisesta rakentumisesta.¹⁹

Mitä historiallisuus sitten tarkoittaa? Keskittyminen menneisyyden ilmiöiden historialliseen rakentumiseen kuuluu kulttuurihistoriallisen tutkimuksen selviöihin. Kontekstualisoimalla ja analysoimalla tutki-

¹⁷ Salmi 2017, 422–424.

¹⁸ Salmi 2017, 418, 420, 423.

¹⁹ Arcangeli, Rogge & Salmi 2020, 1–2.

jat tuottavat historiallista ymmärrystä menneisyydestä. Toisin sanoen kysymys on siitä, että kulttuurisuuden näkökulmasta tapahtuva ihmisenä olemisen monimuotoisuuden tutkimus ei arvota menneisyyttä nykypäivän arvokäsitysten mukaan. Historiantutkija pyrkii kaikin tavoin välttämään anakronismeja. Historiallisuus nähdään tärkeänä tutkimuseettisenä periaatteena, joka tähdentää kunnioittavaa suhtautumista menneisyyden erityisyyteen. Historiallinen tutkimus on kuitenkin aina nykyhetkessä tapahtuvaa historiallis-kriittistä tulkintatyötä, jossa vaikuttavat nykyaikaan sidotut tieteellisuuden ideat ja ihanteet, tiedon tarpeet ja arviot siitä, mikä nykyään on tietämisen arvoista.

Keskeinen tapa ehkäistä anakronistisia tulkintoja on tehdä tutkimusmenetelmien käyttö läpinäkyväksi, jotta tuloksia on mahdollista arvioida laajemmin tiedeyhteisössä. Tämän teoksen tarkoitus onkin esitellä tutkimusmenetelmien, lähdeaineistojen käytön ja tutkimusaiheiden väliset yhteydet. Eettiset kysymykset ovat nousseet historiantutkimuksessa yhä tärkeämpään asemaan.²⁰ Ne koskevat koko tutkimusprosessia aiheen, aineiston ja metodien valinnasta tunnistettavuuteen ja yksityisyyteen liittyvien tietojen käyttöön sekä tutkimustulosten esittämistä poihin. Tutkijalla on vastuu ja valta kysyä ja kyseenalaistaa, analysoida ja tulkita sekä valita tiedon tuottamiseen tarvittavat metodologiset työvälineet ja julkaisualustat. Tutkimuskysymyksissä heijastuu usein aiheiden ajankohtaisuus myös silloin, kun tutkimus kohdentuu vuosisatojen taakse: uudet kysymykset avaavat mahdollisuuden muuttuville tulkinnoille.

Kulttuurihistorian näkökulmallisuus ja ajatus menneisyyden ilmiöiden kulttuurisesta rakentumisesta ovat sangen väljiä ja eri tavoilla sovellettavia yleisiä periaatteita. Niitä voidaan konkretisoida eri suuntiin ja yhdistää muihin näkökulmiin tutkimuksen käytännöllisellä tasolla. Uusmaterialismi, posthumanismi ja monilajisuuteen, kuten eläimiin ja kasveihin, keskittyvä tutkimus ovat esimerkkejä 2010- ja 2020-luvun tuoreista näkökulmista menneisyyteen. Tällöin ihmisten toiminnan ja kokemuksen korostamisen sijasta tarkastelun keskiössä on esimerkiksi ei-inhimillinen toimijuus, joskin tutkimuksen kohteena ihmisen tuottamista havainnoista ja lähteistä käsin. Digiavusteisen historiantutkimuksen kehittyminen on tuonut kvalitatiivisten menetelmien rinnalle

²⁰ Lidman, Koskivirta & Eilola 2017.

Kulttuurihistoriallisesti suuntautunutta tutkimusta tehdään monilla humanistisen tutkimuksen aloilla. Tieteenalasta riippumatta humanistit etsivät vastauksia kysymyksiin, mitä on ihmisyyden, kulttuuri, historia, yhteiskunta, ja miten tämä kaikki ilmenee ihmisten toiminnassa ja siitä syntyvissä lähteissä. Tässä teoksessa monitieteisyys ja tieteenalojen välinen vuorovaikutus toteutuvat monisyisesti.

Kulttuurihistorian tutkimus: Lähteistä menetelmiin ja tulkintaan pureutuu tutkimusprosessiin. Sen artikkelit esittävät havainnollisesti menetelmien yhteyden ja soveltamisen lähdeaineistoihin sekä osoittavat, miten menetelmän ohjaama lähdeanalyysi tekee mahdolliseksi tutkimuskysymyksiin vastaamisen. Kirjassa kootaan monipuolisesti yhteen tämänhetkistä kulttuurihistoriallista tutkimusta ja pohditaan, millaisia ovat humanistisen tutkimuksen ajankohtaiset kysymykset 2020-luvulla.

cultural history – kulttuurihistoria 17
ISBN 978-952-68776-8-6 (pehmeäkantinen)
ISBN 978-952-68776-9-3 (PDF)
ISSN 1458-1949

